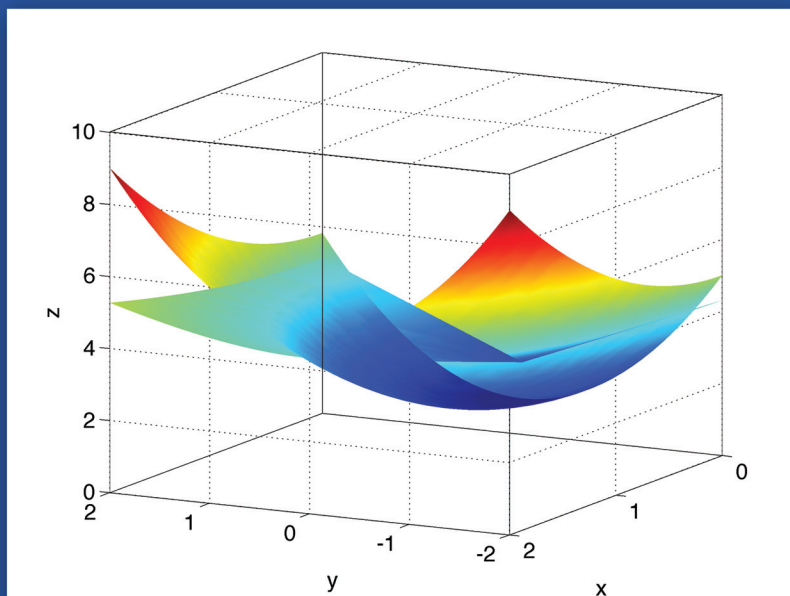

Miodrag M. Spalević
Aleksandar S. Cvetković
Ivan D. Arandelović

Aleksandar V. Pejčev
Dušan Lj. Đukić
Jelena D. Tomanović

VIŠESTRUKI, KRIVOLINIJSKI I POVRŠINSKI INTEGRALI I PRIMENE, TEORIJA REDOVA

Mašinski fakultet
Beograd, 2015.

VIŠESTRUKI, KRIVOLINIJSKI I POVRŠINSKI INTEGRALI I PRIMENE, TEORIJA REDOVA

prof. dr Miodrag M. Spalević
prof. dr Aleksandar S. Cvetković
prof. dr Ivan D. Arandjelović
dr Aleksandar V. Pejčev
Dušan Lj. Djukić
Jelena D. Tomanović

Univerzitet u Beogradu
Mašinski fakultet
Katedra za Matematiku
Beograd, 2015. godine

Dr Miodrag M. Spalević, redovni profesor
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Aleksandar S. Cvetković, redovni profesor
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Ivan D. Arandjelović, vanredni profesor
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Aleksandar V. Pejčev, docent
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dušan Lj. Djukić, asistent
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Jelena D. Tomanović, asistent
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Višestruki, krivolinijski i površinski integrali i primene, teorija redova *Osnovni udžbenik*

I izdanje

Recenzenti:

Dr Stojan Radenović, redovni profesor (u penziji)
Mašinski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Djordje Krtinić, docent
Matematički fakultet, Univerzitet u Beogradu

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu, Mašinski fakultet
Kraljice Marije 16, 11120 Beograd 35, Srbija
Za izdavača:

Dekan dr Radivoje Mitrović, redovni profesor
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Glavni i odgovorni urednik:

Dr Vladimir Buljak, docent
Mašinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Odobreno za štampu:

Odlukom Dekana Mašinskog fakulteta, br. odluke 26/2015 od 27.10.2015. godine

Beograd 2015. godine

Tiraž: 800 primeraka

Štampa: Planeta print
ISBN 978-86-7083-885-7

Preštampavanje, umnožavanje, fotokopiranje
ili reprodukcija cele knjige ili nekih njenih delova nije dozvoljeno

Predgovor

Knjiga **Višestruki, krivolinijski i površinski integrali i primene, teorija redova** je namenjena studentima 2. i 3. godine Mašinskog fakulteta u Beogradu. Skoro cela materija knjige se odnosi na predmet Matematika 3, koji studenti Mašinskog fakulteta u Beogradu slušaju u 3. semestru osnovnih akademskih studija. Jedino se materija iz teorije redova, koja je dodata na kraju knjige, obrađuje u okviru predmeta Numeričke metode, koji se sluša u 5. semestru osnovnih akademskih studija. Iako to nije predviđeno planom i programom ova dva predmeta, u okviru teorije redova obrađeni su ukratko i Furijeovi redovi. Naravno, knjiga može biti od koristi ne samo studentima Mašinskog fakulteta u Beogradu već i drugima koji se interesuju za ovu problematiku.

Na kraju svakog poglavlja postoje odeljci u kojima su dati zadaci sa rešenjima, a odnose se na problematiku koja se obrađuje u datom poglavlju.

Posebnu zahvalnost dugujemo kolegi Dušanu Georgijeviću, prof. matematike u penziji Mašinskog fakulteta u Beogradu, na delu materijala koji je ugradjen u ovu knjigu. Autori će biti zahvalni svima koji ukažu na eventualne greške, kako bismo iste otklonili u narednom izdanju knjige.

Beograd, 1.11.2015. godine

Autori

Sadržaj

1	Skalarna i vektorska polja	1
1.1	Ekviskalarne površi skalarnog polja	1
1.2	Gradijent skalarnog polja	2
1.3	Izvod skalarnog polja u datom smeru	3
1.4	Vektorske linije vektorskog polja	3
1.5	Divergencija i rotor vektorskog polja	4
1.6	Rešeni zadaci iz skalarnih i vektorskih polja	5
2	Krivolinijski integrali	25
2.1	Egzistencija	28
2.2	Svojstva	28
2.3	Izračunavanje	29
2.4	Veza između krivolinijskih integrala prve i druge vrste	30
2.5	Primene krivolinijskih integrala	30
2.6	Rad vektorskog polja	31
2.7	Rešeni zadaci iz krivolinijskih integrala	32
3	Dvostruki integral	53
3.1	Egzistencija	54
3.2	Svojstva	55
3.3	Izračunavanje	55
3.4	Smena promenljivih kod dvostrukog integrala	56
3.5	Kubatura pomoću dvostrukog integrala	57
3.6	Komplanacija pomoću dvostrukog integrala	58
3.7	Grinova integralna teorema	60
3.7.1	Nezavisnost krivolinijskog integrala od oblika putanje integracije u ravni	61
3.8	Rešeni zadaci iz dvostrukog integrala	62
4	Trostruki integral	97
4.1	Egzistencija	98
4.2	Svojstva	99
4.3	Izračunavanje	99
4.4	Smena promenljivih kod trostrukog integrala	101
4.5	Nesvojstveni dvostruki i trostruki integrali	102
4.6	Rešeni zadaci iz trostrukog integrala	105

5	Površinski integrali	119
5.1	Orijentacija površi	119
5.2	Definicije površinskih integrala	121
5.3	Egzistencija	124
5.4	Svojstva	125
5.5	Izračunavanje	126
5.6	Veza između površinskih integrala	127
5.7	Detaljnije o izračunavanju površinskog integrala	128
5.8	Protok vektorskog polja	132
5.9	Rešeni zadaci iz površinskih integrala	132
6	Integralne formule Stoksa i Ostrogradskog	153
6.1	Stoksova integralna formula	153
6.2	Integralna formula Gausa i Ostrogradskog	154
6.3	Nezavisnost krivolinijskog integrala od putanje	155
6.4	Klasifikacija vektorskih polja	156
6.5	Rešeni zadaci iz int. formula i klasifikacije polja	157
7	Redovi	181
7.1	Brojni redovi	181
7.1.1	Osobine beskonačnih brojnih redova	182
7.1.2	Konvergencija redova sa pozitivnim članovima	184
7.1.3	Alternativni (naizmenični) redovi	189
7.1.4	Apsolutno konvergentni redovi	191
7.1.5	Beskonačni proizvod	192
7.2	Funkcionalni redovi	194
7.2.1	Uniformna konvergencija	195
7.2.2	Stepeni redovi	198
7.2.3	Predstavljanje funkcije preko stepenih redova	203
7.3	Furijeovi redovi	205
7.3.1	Furijeov red parne i neparne funkcije	210
7.3.2	Furijeov red funkcije sa proizvoljnim periodom	211
7.3.3	Razvijanje funkcija definisanih na datom intervalu u red sinusa i kosinusa	213
7.4	Rešeni zadaci iz teorije redova	217

Slike

1.1	Nivo linije.	2
2.1	Π podela krive C	26
2.2	Ilustracija izračunavanja površine cilindrične površi.	31
2.3	Primer površi D u ravni, koja je oivičena zatvorenom krivom C , čiju površinu računamo pomoću krivolinijskog integrala druge vrste datom formulom.	32
2.4	Slika uz rešenje zadatka 2.1.	34
2.5	Slika uz rešenje zadatka 2.2.	35
2.6	Slika uz rešenje zadatka 2.3.	36
2.7	Slika uz rešenje zadatka 2.4.	37
2.8	Slika uz rešenje zadatka 2.7.	40
2.9	Slika uz rešenje zadatka 2.8.	41
2.10	Slika uz rešenje zadatka 2.10.	44
2.11	Slika uz rešenje zadatka 2.11.	45
2.12	Slika uz rešenje zadatka 2.17.	50
2.13	Slika uz rešenje zadatka 2.19.	51
3.1	Podela oblasti G	54
3.2	Uz teoremu o izračunavanju dvostrukog integrala, gde je kriva q_1 zadana funkcijom $y = \varphi_1(x)$ a kriva q_2 funkcijom $y = \varphi_2(x)$, na nekom intervalu $[a, b]$	56
3.3	Kubatura pomoću dvostrukog integrala, gde je površ q_2 zadana funkcijom $z = \varphi_1(x, y)$ a površ q_1 funkcijom $z = \varphi_2(x, y)$, na nekoj oblasti G	58
3.4	Oblast G oivičena krivom $C = C_1 \cup C_2$	61
3.5	Slika uz rešenje zadatka 3.1.	64
3.6	Slika uz rešenje zadatka 3.2.	65
3.7	Slika uz rešenje zadatka 3.3.	67
3.8	Slika uz rešenje zadatka 3.5.	68
3.9	Slika uz rešenje zadatka 3.8.	72
3.10	Slika uz rešenje zadatka 3.15.	78
3.11	Slika uz rešenje zadatka 3.16.	79
3.12	Slika uz rešenje zadatka 3.17.	81
3.13	Slika uz rešenje zadatka 3.18.	82
4.1	Podela tela.	98

4.2	Ilustracija preslikavanja oblasti D u O_{uvw} prostoru u oblast T prostora O_{xyz} .	101
4.3	Veza između Dekartovih i cilindričnih koordinata.	103
4.4	Veza između Dekartovih i sfernih koordinata.	104
4.5	Slika uz rešenje zadatka 4.2.	106
4.6	Slika uz rešenje zadatka 4.4.	108
4.7	Uz rešenje zadatka 4.16.	117
5.1	Strane površi zadate eksplicitno $z = f(x, y)$.	120
5.2	Mebijusova traka.	121
5.3	Π podela na glatkoj površi.	123
5.4	Ilustracija površi iz zadatka 5.10.	141
6.1	Ilustracija pozitivne orijentacije površi Γ i krive C koja se nalazi na rubu površi.	154
6.2	Zatvorena površ Γ i spoljašnja normala.	155
6.3	Slika uz rešenje zadatka 6.2.	160
6.4	Slika uz rešenje zadatka 6.4.	164
6.5	Slika uz rešenje zadatka 6.7.	168
7.1	Ilustracija Košijevog integralnog kriterijuma.	190
7.2	Ilustracija uniformne konvergencije na intervalu $[0, 1]$ uz $\varepsilon = .2$.	196
7.3	Ilustracija konvergencije Furijeovog reda (7.10).	209
7.4	Ilustracija konvergencije Furijeovog reda (7.11).	212
7.5	Ilustracija osobina integrala periodične funkcije.	214
7.6	Konvergencija Furijeovog reda (7.12).	215
7.7	Konvergencija Furijeovog reda (7.13).	216
7.8	Konvergencija Furijeovog reda (7.14).	217